

ปริศนาธรรมจากพิธีบายศรีสู่ขวัญ
Consciousness from the sacred ceremony

พระครูสุเมธจันทสิริ ดร.

อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์

นิกร พลเยี่ยม

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

kraisin1986@gmail.com

บทคัดย่อ

พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่สำคัญ เป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและจิตใจ เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น การบายศรีสู่ขวัญ ช่วยให้มีความมั่นใจที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าภัยพิบัติต่างๆได้ การสู่ขวัญช่วยทำให้เกิดมงคล ทำให้ดำรงอยู่ด้วยความสุขราบรื่น มีโชคลาภมากขึ้น และอาจลดปารณาให้ผู้เคราะห์ร้ายพ้นจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง ด้วยมูลเหตุแห่งการสู่ขวัญการประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญของชาวอีสาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและจิตใจ ช่วยก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น ซึ่งชาวอีสานเห็นความสำคัญทางจิตใจเป็นอย่างมาก ดังนั้นวิธีการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างจึงจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ การสู่ขวัญจะช่วยให้เกิดสิริมงคล ชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็ง โชคดียิ่งขึ้น ปิดเป่าสิ่งที่ไม่ดี หายจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง

พิธีบายศรีสู่ขวัญมีหลายรูปแบบ แล้วแต่ว่าจะจัดพิธีสู่ขวัญในเรื่องใด เช่นการสู่ขวัญเด็ก การสู่ขวัญนา การสู่ขวัญบ่าวสาว หรือจะเป็นการสื่อขวัญในเหตุที่ทำให้เกิดการเสียชีวิต จิตใจไม่ดี เพื่อเรียกให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว สิ่งไม่ดีให้ผ่านพ้นไป มีพลังใจที่ดี รวมทั้งการสู่ขวัญสัตว์ และสิ่งต่างๆก็อาจทำได้ แต่การปฏิบัตินอกจากจะมีเครื่องขวัญที่ใช้ในพิธีแล้ว พิธีการต่างๆก็จะแตกต่างกันไปเป็นปลีกย่อย แล้วแต่ลักษณะพิธีซึ่งประเพณีบายศรีสู่ขวัญในภาคอีสาน เป็นประเพณีที่ประชาชนส่วนมากยังนิยมปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป เพราะถือว่าเป็นพิธีที่เป็นสิริมงคล เป็นการมอบความปารณาดีและลดบันดาลให้ ผู้รับการทำพิธีตลอดจนผู้เกี่ยวข้องมีความสุขความเจริญ และจิตใจสงบสุขและส่งเสริมให้ประชาชนมีความรักใคร่กันเป็นอย่างดี นับเป็นวัฒนธรรมที่ดี ควรแก่การอนุรักษ์ให้อยู่สืบไป

คำสำคัญ : ปริศนาธรรม บายศรีสู่ขวัญ

ABSTRACT

Baisi summon Is an important ceremony Is about morale and mind For better morale Baisin helps having strong mind this will overcome various disasters

Auspiciousness helps create auspiciousness. Make living with smooth happiness With more fortune And may wish that those who are unlucky from all misfortunes With the cause of the promotion of the sacred ceremony of the Isan people Is about morale and mind Helps to create better morale Which the Isan people saw a lot of mental significance Therefore. almost every way of life has always been accompanied The motto will help create a pass. Live with smoothness Strong mind Better luck Dispel bad things Recovered from all misfortunes

There are many forms of the ceremony is the ceremony Such as giving birth to children Seminar Giving birth to a bride and groom Or will be a morale in the cause of a bad mental panic in order to call upon the flesh and body The bad things passed away. With good mind power Including the introduction of animals And things may be done But in practice. besides having a kanji used in the ceremony The various ceremonies will be different to the finer. Depending on the nature of the ceremony. which the tradition the northeast Is a tradition that most people Still popular in general practice Because it is considered a sacred ceremony Giving good wishes and inspiring The recipients of the ceremony as well as those involved are happy and prosperous. And peace of mind and encourage the people to have a good love Is a good culture Should be conserved

Keyword Consciousness sacred ceremony

บทนำ

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่างๆได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง ฯลฯ เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนัก มีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทย ทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยม และความเป็นไทย ในปัจจุบันวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่้อย เช่น การแต่งกาย ภาษาพูด รวมทั้งประเพณีและวิถีชีวิตที่ดีงาม ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรม ได้มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา หากมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีความแตกต่างหลากหลายกันในพื้นที่ ไม่ได้รับการสืบสานและอนุรักษ์ฟื้นฟูรวมถึงการพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคมและจิตใจทำให้คุณค่าทางมรดก

วัฒนธรรมลดน้อยไปจนแทบจะสูญหาย วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมองค์ความรู้ในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ ในแต่ละพื้นที่มีภูมิปัญญาหลากหลาย ควรที่จะได้รับการถ่ายทอดเยาวชนรุ่นหลังสืบไป การอนุรักษ์เป็นหนทางหนึ่งที่ยั่งยืน ในการอนุรักษ์ พื้นฟูสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนให้ดำรงอยู่ในท้องถิ่น

วิธีคิดในลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงความถึงความจำกัดของภูมิปัญญานั้นๆ อันได้ชื่อว่าเป็นภูมิปัญญากระแสหลัก ซึ่งยังคงสลายปีกห่มคลุมแผ่นดินโลก จนทำให้เกิดผลกระทบต่องานการณดำรงอยู่ของทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชนส่วนมากดังที่มีผู้กล่าวว่า วัฒนธรรมพื้นเมือง วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือเราอาจเรียกว่าวิถีชีวิตชุมชนและความหลากหลายทางชีวภาพกำลังถูกคุกคามด้วยทั้งคู่ โดยสังคมอุตสาหกรรมใหม่ โดยการเกษตร (สมัยใหม่) อุตสาหกรรม และนั่นย่อมหมายถึงการมีพื้นที่ที่หดแคบลงมากขึ้นทุกขณะของวัฒนธรรมท้องถิ่น(ฉลาดชาย รมิตานนท์ : 2536 หน้า 401)

สถานการณ์วิกฤตทางภูมิปัญญาโลกดังกล่าว ได้ทำให้เกิดความพยายามสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อสนับสนุนให้มีการใช้และการพิทักษ์รักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืน องค์ความรู้ส่วนสำคัญส่วนหนึ่งคือการค้นพบว่าที่แท้จริงแล้วชุมชนชาวพื้นเมืองทั้งหลายที่มีถิ่นพำนักอยู่ท่ามกลางธรรมชาติในดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก ต่างเป็นมนุษย์ผู้มีสติปัญญาน่าทึ่งและรอบคอบในการใช้ต้นทุนทรัพยากร ทั้งมีความสามารถและความสำนึกในการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน โดยระมัดระวังส่วนมูลเหตุที่กระทบทำลายธรรมชาติด้วยวิธีคิดและจิตสำนึกที่ว่าธรรมชาติคือผู้ให้อภัยยิ่งใหญ่ รูปแบบการแสดงออกถึงอุดมคติที่มีต่อธรรมชาติดังกล่าวได้แก่สิ่งที่เรียกกันว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ซึ่งจะเห็นได้ทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและระบบคุณค่าเชิงนามธรรม (ฉลาดชาย รมิตานนท์ : ลด.) ที่ชนชาวพื้นเมืองแสดงออกในรูปแบบทางวัฒนธรรมลักษณะต่าง ๆ เป็นต้นว่า รูปแบบการผลิต วิถีปฏิบัติต่อธรรมชาติ ระบบคุณค่าทางจริยธรรม ระบบความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม ศักดิ์สิทธิ์ วรรณกรรมและตำนานบอกเล่าที่เน้นถึงความยิ่งใหญ่และความเคารพผูกพันต่อธรรมชาติ เหล่านี้ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาซึ่งล้วนเป็นระบบการอยู่ร่วมกันที่ให้ความสำคัญต่อการจัดระบบความสัมพันธ์สามเส้าที่ค้ำจุนกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติและระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (ดูรายละเอียดใน กาญจนนา แก้วเทพ : 2530 หน้า 20-21)

ระบบความคิดของคนโบราณมีวิธีคิดที่ละเอียด ซึ่งบ่งบอกถึงกลวิธีที่จะทำให้การดำเนินชีวิตต้องเดินไปตามระเบียบของสังคม ซึ่งกลอุบายภายใต้การกระทำต่าง ๆ ล้วนชี้ให้เห็นถึงวิธีที่ทำให้เกิดสิ่งที่แฝงตามาคือ ข้อคิดต่างในการกระทำสิ่งเหล่านั้น ถึงแม้ว่าการกระทำโดยส่วนใหญ่เกิดจากภูมิปัญญาที่คิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นมาให้ผู้คนได้ปฏิบัติ และสืบทอดจนถึงปัจจุบันโดยมีความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงความรู้สึกภายใต้จิตสำนึกที่สร้างขึ้นมาจาก ระบบความเชื่อที่ยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางจิตใจคือ ความศรัทธาเลื่อมใสในสิ่งนั้น แต่ในความเชื่อก็ยังมีสิ่งที่บ่งบอกถึงหลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนาอีกมากมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเข้ามาในรูปของปริศนาธรรม โดยใช้วัสดุอุปกรณ์และสิ่งต่างๆที่บ่งบอกถึงหลักธรรมและข้อคิดต่างๆกัน

ดังนั้นระบบภูมิปัญญาในฐานะเป็นวิถีคิดของสังคมที่เน้นการจัดระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวเหล่านี้ จึงหาได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ไม่ หากแต่จะต้องมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่และการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางองค์กรสังคมในท้องถิ่น (อานันท์ กาญจนพันธุ์ : 2543 หน้า 165-166) ทั้งนี้เพื่อสร้างความสมดุลของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนบนดาวโลกดวงนี้

การสู้ชีวิต เป็นประเพณีอยู่ในทุกขั้นตอนชีวิตของคนทุกพื้นที่ เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดที่ทำให้คนในครอบครัวตื่นตกใจเสียขวัญ ก็จะทำพิธีสู้ชีวิต รวมถึงเมื่อเด็กเกิดใหม่ มีงานแต่งงาน มีการบวช มีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน หรือเมื่อมีอาคันตุกะมาเยือน หรือเมื่อมีสมาชิกในครอบครัวจะเดินทางไปต่างประเทศก็จะมีพิธีสู้ชีวิตเช่นกัน โดยจะมีหมอสวดท่องคาถาเรียกขวัญกลับคืนมา หรือสร้างความเป็นสิริมงคลให้เกิดขวัญเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต โดยมีการผูกเชือกด้ายสีขาวที่ข้อมือผู้สู้ชีวิตหรือผูกให้กันและกัน แสดงออกถึงสายใยแห่งความผูกพันและเอื้ออาทรต่อกันอย่างยิ่ง ซึ่งพิธีกรรมเช่นนี้เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้สังคมเกิดการกระหน่ำของการมีสติ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ในการดำเนินชีวิตต่อไป

ประวัติความเป็นมา

บายศรีนั้นมีข้อสันนิษฐานว่าได้ประดิษฐ์ขึ้นมาจากคติความเชื่อของพราหมณ์ พิจารณาจากการนำใบตองมาประดิษฐ์บายศรี เนื่องด้วยใบตองนั้นเป็นของสะอาดบริสุทธิ์ไม่มีมลทินของอาหารเก่าให้แปด เปื้อนเหมือนการใช้ถ้วยชาม จึงนำใบตองมาทำเป็นกระถางสำหรับใส่อาหารในพิธีการต่างๆ รวมทั้งพิธีบายศรีและอีกประการหนึ่งคือ รูปร่างลักษณะของบายศรีที่ได้จำลองเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นสถิตของพระอิศวร ตลอดจนเครื่องสังเวยนั้นมีความเชื่อมาจากคติพราหมณ์ เช่น ไข่ แดงกวา มะพร้าว รวมถึงพิธีการ เช่น การเวียนเทียน การเจิม และพิธีการต่าง ๆ เหล่านี้พราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีทั้งสิ้น

ความสำคัญของพิธีบายศรีสู่ขวัญไว้ว่า พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่สำคัญของชาวอีสานและชาวเหนือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและจิตใจ เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างจึงมักจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ การสู่ขวัญจะช่วยให้เกิดสิริมงคล ชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็ง โชคดียิ่งขึ้น ปิดเป่าสิ่งที่ไม่ดี หายจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง เป็นการเรียกร่องพลังทางจิต ช่วยให้มีพลังใจที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าภัยพิบัติต่างๆ ได้ การสู่ขวัญช่วยทำให้เกิดมงคล ทำให้ดำรงอยู่ด้วยความสุขราบรื่น มีโชคลาภมากขึ้น และอาจลดปรารถนาให้ผู้ใดที่เคราะห์ร้ายพ้นจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง ด้วยมูลเหตุแห่งการสู่ขวัญนี้เอง

ประวัติความเป็นมาของพิธีบายศรีนั้นไม่มีหลักฐานแน่นอน แต่มีข้อสันนิษฐานว่าน่าจะมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยเชื่อว่าบายศรีนี้น่าจะได้คติมาจากพราหมณ์ซึ่งเข้ามาทางเขมร เพราะคำว่า “บาย” เป็นภาษาเขมรแปลว่า ข้าวสุก ส่วนคำว่า “ศรี” มาจากภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลีว่า “สิริ” แปลว่า มิ่งขวัญ พิธีบายศรีสู่ขวัญ ยังไม่มีผู้ใดยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าเป็นมาอย่างไร ผู้ที่ทำขวัญหรือที่เรียกว่าหมอขวัญ ก็ไม่สามารถบอกได้ว่าเริ่มมีการทำขวัญตั้งแต่เมื่อใด เพียงแต่สันนิษฐานว่าเห็นจะมีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ โดยความเชื่อของคนไทยเชื่อกันว่าบรรดาคนทั้งหลายที่เกิดมาในโลกมีธรรมชาติ อย่างหนึ่งเรียกกันว่า “ขวัญ” จะมีประจำกายของทุกคน มีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษา ขวัญเป็นเหมือนผีเลี้ยงที่คอยดูแลประคับประคองชีวิต ติดตามเจ้าของไปทุกหนทุกแห่งในการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญจะมีเครื่องใช้สำคัญอยู่ 2 อย่าง คือเครื่องบูชาพาขวัญหรือเครื่องบายศรีตามประเพณี และด้ายดิบนำมาจับเป็นวงยาวพอที่จะผูกรอบแขนหรือรอบข้อมือได้ ในการจัดเครื่องบายศรีนี้ ถือว่าเป็นของสูงเพราะเป็นเครื่องสังเวทยะพญดา ดังนั้นจะต้องจัดด้วยพานแล้วนำไปตองมาเย็บเป็นบายศรี

ประเพณีการสู่ขวัญที่ทำในปัจจุบันนี้ยังมีอยู่เพียงการสู่ขวัญบางประเภท เท่านั้น เช่น การสู่ขวัญนาค สู่ขวัญบ่าวสาว สู่ขวัญคนป่วย สู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญคนธรรมดา และสู่ขวัญควายและวัว ทั้งนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพ ของสังคมในปัจจุบัน สัตว์และสิ่งของบางอย่างได้หมดความสำคัญในชีวิตประจำวันไปแล้ว จึงค่อยๆ เลิกไปในที่สุดพิธีกรรมสู่ขวัญ มีตำนานพัฒนาการมาจากวิถีชีวิตของชาวอินเดียแต่โบราณกาล ต่างจากการบนบานบวงสรวงที่ไม่ได้ใช้ชีวิตสัตว์เป็นๆเป็นลักษณะทำพิธีกรรม ในฐานะมีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า พิธีกรรมทางศาสนาเกือบทุกพิธีจะอัญเชิญเทวดาจากทุกสารทิศมาร่วมพิธีเพื่อรับรู้รับฟังและขอให้ช่วยคุ้มครอง ให้โชคลาภแก่ชีวิตทรัพย์สิน

พิธีสู่ขวัญ บางทีเรียกว่า “พิธีบายศรี” หรือ “บายศรีสู่ขวัญ” เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวอีสาน ประเพณีสู่ขวัญทำกันแทบทุกโอกาส ทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี ชาวอีสานถือว่าเป็นประเพณีเรียกขวัญ ให้มาอยู่กับตัว พิธีสู่ขวัญนี้เป็นได้ทั้งการแสดงความชื่นชมยินดี และเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากคณะญาติมิตรและบุคคลทั่วไป ผู้ได้ดื่มโชคหรือผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับถือมาเยี่ยมเราก็น่าจะจัดพิธีสู่ขวัญให้ ประเพณีสู่ขวัญจึงเป็นประเพณีทำกัน อย่างกว้างขวาง คำว่า “ขวัญ” นั้นเชื่อว่าเป็นสิ่งไม่มีตัวตนคล้ายกับจิตหรือวิญญาณแฝง อยู่ในตัวคนและสัตว์ ตั้งแต่เกิดมาทุกคนมีขวัญกันทั้งนั้นและในบางแห่งเรามักแปลว่า “กำลังใจ” ก็มีคำว่า “ขวัญ” ยังมีความหมายอีกกว่าเป็นที่รักที่บูชา เช่น เรียกเมียที่รักว่า “เมียขวัญ” หรือ “จอมขวัญ” เรียกลูกรักหรือลูกแก้วว่า “ลูกขวัญ” สิ่งของที่ผู้เคารพรักใคร่นับถือกันนำมาฝาก นำมาให้เป็น การทะนุ ถนอมน้ำใจกันเราก็เรียกว่า “ของขวัญ” “ขวัญ” อีกความหมายหนึ่ง หมายถึง ขน หรือ ฝั่มที่ขึ้นเวียนเป็นกันหอย พิธีสู่ขวัญเป็นพิธีเก่า แก่ของชาวไทยเราแทบทุกภาค การทำพิธีก็แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น พิธีสู่ขวัญในบทความนี้ จะกล่าวถึง

พิธีของชาวอีสานเป็นส่วนใหญ่ การทำพิธีสู่ขวัญเราอาจทำได้ถึง 2 วิธีพร้อม ๆ กัน คือ วิธีทางพุทธศาสนาและวิธีทางพราหมณ์ศาสนา

วิธีทางพุทธศาสนา โดยการนิมนต์พระสงฆ์อย่างน้อย 5 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ ตั้งบาตรน้ำมนต์ เสร็จแล้วประพรมน้ำมนต์ พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาถ้ามีศรัทธาพอจะถวายภัตตาหารเช้าหรือเพลพระสงฆ์ วิธีทางพิธีทางพราหมณ์ ก็คือ การบายศรีสู่ขวัญ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้เกี่ยวข้องในพิธีกรรมในประเพณีต่าง ๆ ของชาวอีสานๆ ของชาวอีสาน

พิธีกรรมที่ปฏิบัติเกี่ยวกับขวัญมีสองลักษณะ คือ

1. การเรียกขวัญ (หรือสอนขวัญ) จะ กระทำเมื่อเกิดอุบัติเหตุต่างๆหรือเหตุอื่นที่ทำให้ตกใจจนเจ็บป่วย พ่อแม่จะนิยมเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ไปยังจุดเกิดเหตุ พร้อมเจ้าของขวัญในพิธีจะมีกระติบข้าวหรือกล่องข้าวสะอาดเพื่อใส่ฝ้ายผูกแขนและหมากหรือยา มีของเรียกขวัญ เช่นกระเจ๊กงา หวี น้ำหอมที่เจ้าของขวัญชอบ เพื่อให้ขวัญพอใจและกลับมาเร็ว เมื่อผู้ประกอบพิธีไปถึงสถานที่แล้ว ก็จะเรียกชื่อเจ้าของขวัญ ทำนองว่าให้กลับบ้านได้แล้ว แล้วเปิดฝ้ากระติบรับ เมื่อกลับถึงบ้านจึงนำกระติบไปตั้งข้างผู้ป่วยแล้วเชิญขวัญ เข้าตัวผู้ป่วย ด้วยฝ้ายผูกแขน โดยก่อนจะเรียกขวัญจะต้องท่องคาถากันผีป่าก่อน มิฉะนั้นผีป่าจะเข้ามาแทนที่เจ้าของขวัญ ทำให้ผู้ป่วยอาการแย่ลง

2. การสู่ขวัญ เป็นการให้กำลังใจคนในโอกาสสมมงคลและเสริมสิริมงคลแก่สิ่งของเครื่องใช้และอาคารสถานที่ที่เป็นคุณแก่ตน มีองค์ประกอบและวิธีดำเนินการคือ การหาฤกษ์ ยาม การเชิญผู้มาร่วมพิธี การจัดทำพาขวัญ(คือพานหรือภาชนะที่รองรับกลีบบใบตองเป็นกรวยชั้นๆ ยิ่งหลายชั้นยิ่งแสดงถึงยศศักดิ์ของเจ้าของขวัญ ปกติไม่เกิน 9 ชั้น) มัก ให้ความสำคัญกับสิ่งที่อยู่ในพาขวัญนั้นคือไข่ขวัญเป็นอย่างมาก

กล่าวคือเมื่อปอกเปลือกไข่ออก ไข่ควรเกลี้ยงเกลามากไม่มีตำหนิและมีพื้นที่ตัดขวางนูนเป็นชั้นๆ แสดงว่าเจ้าของขวัญจะเจริญก้าวหน้าต่อไป เพราะขวัญดีมาก ส่วนบทสู่ขวัญจะ เป็นไปตามสถานการณ์คือสอดคล้องกับงานเมื่อสู่ขวัญแล้ว ผู้ประกอบพิธี(คือพราหมณ์)จะผูกแขนให้กับเจ้าของขวัญเป็นคนแรกและผูกให้ผู้ ร่วมพิธีตามลำดับความสำคัญ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าสิ่งที่มี อุปการะคุณต่อ ความเป็นอยู่ในชีวิต ต่างก็มีขวัญเช่นกัน ถ้าไม่ใส่ใจต่อขวัญของสิ่งเหล่านั้นอาจดำเนินชีวิตไม่ปกติสุขได้ ดังนั้นจึงได้เกิดความเชื่อเรื่องขวัญของสิ่งต่างๆ ที่เห็นได้ชัดเจน มากที่สุด ก็คือความเชื่อเรื่องการทำขวัญข้าวเป็นต้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 202-205)

คำจำกัดความ ความหมายและประเภทของการสู่ขวัญ

คำว่า บายศรี แปลว่า ข้าวที่เป็นมงคล เป็นสัญลักษณ์ของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตามพจนานุกรมแปลว่า ภาชนะที่จัดตกแต่งให้สวยงามเป็นพิเศษด้วยใบตอง และดอกไม้สด เพื่อเป็นสำหรับใส่อาหารคาวหวานในพิธีสังเวยบูชาและพิธีทำขวัญต่างๆ ”

คำว่า “ขวัญ” เป็นนามธรรม ไม่มีรูปร่างหน้าตาปรากฏให้เห็น ไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสได้ แต่จะสังเกตได้ด้วยความรู้สึก ถ้าขวัญของผู้ใดอยู่กับตัวผู้นั้นจะมีความสุขกายสบายใจเป็นปกติ แต่ถ้าขวัญของผู้ใดหลบลี้หนีหายผู้นั้นจะมีลักษณะอาการตรงกันข้าม พิธีบายศรีสู่ขวัญที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ คนไทยเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมเพิ่มพลังใจให้เข้มแข็ง เมื่อมีขวัญที่มั่นคงพลังใจที่เข้มแข็งดีแล้ว ย่อมส่งผลให้การประกอบภาระกิจหน้าที่นั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จได้ตามความมุ่งหมายสรุปว่า ขวัญเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมาแต่โบราณ ขวัญเป็นสิ่งที่มืออยู่กับคนที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น คนที่ตายไปแล้วจะไม่มีใครกล่าวเรียกขวัญ การประกอบพิธีทำขวัญ

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญใช้เครื่องเซ่นขวัญที่เรียกว่า บายศรี ทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทงเป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปขึ้นไปตามลำดับ เป็น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น มีเส้าปักตรงกลางเป็นแกน มีเครื่องสังเวยวางอยู่ในบายศรี และมีไข่ขวัญ (ไข่ต้ม) เสียบอยู่บนยอดบายศรี มีหลายประเภท เช่น บายศรีตอง บายศรีปากชาม บายศรีใหญ่ (ภาษาเขมร บาย = ข้าว + ศรี = สิริ หมายความว่า ข้าวอันเป็นสิริหรือข้าวขวัญ) มีการพันสายสิญจน์ไว้โดยรอบเพื่อใช้ผูกข้อมือผู้รับขวัญ ผู้นำทำพิธีเรียกว่า หมอขวัญ

พิธีบายศรีสู่ขวัญ บางครั้งก็เรียกว่า พิธีบายศรี. พิธีสู่ขวัญ. พิธีทำขวัญ. พิธีรับขวัญ เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของคนไทย และคนลาว ด้วยความเชื่อว่า ทุกคนเกิดมาพร้อมกับสิ่งนามธรรมอย่างหนึ่งที่เรียกกันว่า “ขวัญ” ซึ่งมีหน้าที่รักษาประคับประคองชีวิตและติดตามเจ้าของไปทุกหนแห่ง การทำพิธีสู่ขวัญจึงเป็นการเชิญขวัญที่หนีหายไปให้เข้ามาอยู่กับตัว และเชื่อว่าเป็นการส่งเสริมพลังใจให้เข้มแข็ง มีสติและไม่ประมาท

การสู่ขวัญ พิธีสู่ขวัญ” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พิธีบายศรีสู่ขวัญ” เป็นพิธีเก่าแก่ของชาวไทยแทบทุกภาค การทำพิธีอาจจะผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง แต่หลักใหญ่ๆ ยังคงเหมือนกัน พิธีสู่ขวัญนี้จะทำกันได้ในทุกโอกาส ทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี พิธีสู่ขวัญจึงเป็นได้ทั้งการแสดงความชื่นชมยินดี และเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญ ตามความเชื่อที่ว่าคนเราเมื่อเกิดมาในโลกจะมี “ขวัญ” ประจำกายคอยช่วยพิทักษ์รักษาเจ้าของขวัญให้มีความสุขสวัสดิ์ ดังนั้นพิธีสู่ขวัญจึงถือเป็นประเพณีสำคัญที่จะทำพิธีเรียกขวัญให้มาสถิต อยู่กับตัว คนไทยส่วนใหญ่ยึดถือและปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมเราจะเห็น ว่าคนไทยมีการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ในช่วงสำคัญของชีวิต เช่น รับขวัญเด็ก ทำขวัญนาค พิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับคนสำคัญ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับขวัญอยู่เป็นเนืองนิจ”

วัตถุประสงค์และโอกาสที่ทำพิธี

การบายศรีสู่ขวัญ เป็นวัฒนธรรมอันดีของชาวอีสานและชาวเหนือจัดขึ้นเพื่อเป็นการรับขวัญ และเรียกขวัญของผู้ที่จากบ้านไปไกลด้วยเวลาอันยาวนาน หรือผู้ที่เพิ่งหายป่วยไข้ ตลอดจนเป็นการ แสดงความยินดีกับผู้ที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งในทางราชการ และเป็นการต้อนรับอาคันตุกะผู้มาเยือน ซึ่งในภาคอีสานนั้น เมื่อมีการจัดงานอะไรก็ตาม ก็จะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญควบคู่ไปด้วย การจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญก็เพื่อต้อนรับแขกนั้น มักจะทำกันอย่างสวยงาม ใหญ่โต

การทำ “พิธีบายศรีสู่ขวัญ” นิยมกันมากทางภาคเหนือและภาคอีสาน โดยจะทำพิธีในช่วงสำคัญของ ชีวิต อาทิเช่น การทำขวัญเดือนสำหรับเด็กทารก การทำขวัญนาค การทำขวัญเมื่อหายป่วย รวมทั้งพิธีสู่ขวัญคู่บ่าวสาวในวันแต่งงาน ซึ่งนับว่าเป็นช่วงสำคัญที่สุดอีกช่วงหนึ่งของชีวิต เมื่อมี “พิธีบายศรีสู่ขวัญ” แล้ว ก็จะไม่มีการมีพิธี “หลังน้ำพระพุทธรณ์และประสาทพร” อย่างประเพณีที่ชาวภาคกลางมักถือปฏิบัติ

ลักษณะพิธี

พิธีบายศรีสู่ขวัญมีหลายรูปแบบ แล้วแต่ว่าจะจัดพิธีสู่ขวัญในเรื่องใด เช่น การสู่ขวัญเด็ก การสู่ขวัญนาค การสู่ขวัญบ่าวสาว หรือจะเป็นการสื่อขวัญในเหตุที่ทำให้เกิดการเสียชีวิต จิตใจไม่ดี เพื่อเรียกให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว สิ่งไม่ดีให้ผ่านพ้นไป มีพลังใจที่ดี รวมทั้งการสู่ขวัญสัตว์ และสิ่งต่างๆ ก็อาจทำได้ แต่การปฏิบัตินอกจากจะมีเครื่องขวัญที่ใช้ในพิธีแล้ว พิธีการต่างๆ ก็จะแตกต่างกันไปเป็นปลีกย่อย แล้วแต่ลักษณะพิธี ซึ่งประเพณีบายศรีสู่ขวัญในภาคอีสานและภาคเหนือ เป็นประเพณีที่ประชาชนส่วนมาก ยังนิยมปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป เพราะถือว่าเป็นพิธีที่เป็นสิริมงคล เป็นการมอบความปรารถนาดีและดลบันดาลให้ ผู้รับการทำให้พิธีตลอดจนผู้เกี่ยวข้องมีความสุขความเจริญ และจิตใจสงบสุข และส่งเสริมให้ประชาชนมีความรักใคร่กันเป็นอย่างดี นับเป็นวัฒนธรรมที่ดี ควรแก่การอนุรักษ์ให้ อยู่สืบไป

พานบายศรีจะถูกจัดและตกแต่งด้วยใบตองอย่างสวยงามเป็นชั้นๆ จะมีความสูงที่ 3 ชั้น หรือ 7 ชั้นก็ได้ ชั้นล่างประกอบไปด้วยกรวยข้าวซึ่งหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ ดอกไม้ ข้าวต้ม ไข่ต้ม ขนมกล้วย อ้อย มีด้ามแก้ว และเงินบริสุทธิ์ที่ทำเป็นแท่งหรือก้อนที่เรียกว่าเงินฮาง

ส่วนชั้นที่ 2ขึ้นไปจะตกแต่งด้วยดอกไม้ใบตอง อย่างดอกฝาง ดอกดาวเรือง ดอกกรัก ในเงิน ใบคำ ใบคูณ ใบยอป่า ดอกไม้เหล่านี้มีความหมายเป็นมงคล อย่างดอกกรักซึ่งหมายถึงความรักที่มั่นคง ดอกดาวเรืองซึ่งหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองและไปชัยพฤษ์ หรือใบคูณซึ่งหมายถึงการมีอายุยืนยาว ที่พานบายศรีชั้นบนสุดจะมีใบศรี ด้านผูกข้อมือ และเทียนสำหรับเวียนศรีชะ นอกจากพานบายศรีแล้ว ในพิธียังต้องเตรียมเครื่องบูชาและสิ่งประกอบอื่น ได้แก่ ขันบูชาและพานขนาดกลางสำหรับวางผ้า 1

ผืน แพร 1 วา หวี กระจงเงา น้ำอบน้ำหอม สร้อย แหวน และยังต้องมีอาหารคาวหวาน แก้วน้ำเย็น แก้วน้ำส้มป่อย และแก้วเหล้า สำหรับหมอขวัญตี๋หรือจุ่มด้วยดอกไม้สำหรับประพรมพานบายศรีด้วย

ประเภทของการสู่ขวัญ

การสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมที่กระทำสืบต่อกันมานาน แบ่งเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะและโอกาสที่ใช้ ดังนี้คือ

1. การสู่ขวัญคน เป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญหรือจิตใจ อันจะก่อให้เกิดขวัญหรือกำลังใจดีขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตของชาวร้อยเอ็ด มักจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันเสมอ เพื่อเรียกร่องหรือระดม พลังทางจิตใจ นอกจากนี้เนื้อหาในบทสวดขวัญบางบทได้มีการสอดแทรกคติธรรมและแนวทาง ในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม การสู่ขวัญมีหลายประเภท ดังนี้

1.1 การสู่ขวัญพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ได้สมณศักดิ์เป็นยาครู หรือชา ชาวบ้าน จะทำการสู่ขวัญให้ หรือเวลาจะเอาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานที่แท่นประทับภายในวัด จะทำการสู่ขวัญพระสงฆ์ทั้งวัด เป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นผู้สืบมรดกทางพุทธศาสนาต่อไป

1.2 การสู่ขวัญออกกรรม ผู้หญิงที่คลอดบุตรต้องอยู่ไฟ เมื่อออกไฟแล้วก็มี การสู่ขวัญให้ เพราะในขณะที่อยู่ไฟนั้น ได้รับความทุกข์ทรมานนานัปการ จึงจำเป็นต้องเอาอกเอาใจและให้กำลังใจ การเอาอกเอาใจอย่างหนึ่ง คือ การสู่ขวัญ

1.3 การสู่ขวัญเด็กน้อย เด็กๆ มักตกใจง่าย ถ้ามีใครหลอกหรือเห็นอะไรที่น่ากลัว ก็ จะตกใจมาก พ่อแม่เชื่อว่าเมื่อเด็กตกใจขวัญจะออกจากร่าง ส่งผลให้เด็กร้องไห้ไม่สบาย จึงจำเป็นต้องทำพิธีสู่ขวัญให้

1.4 การสู่ขวัญคนธรรมดา คนธรรมดา นั้น เมื่อไปค้าขายได้ลาภ หรือได้เลื่อนยศ ตำแหน่ง ก็ทำการสู่ขวัญให้ บางทีผืนไม้ดี หรือเจ้านายมาเยี่ยมก็มีการสู่ขวัญเพื่อให้เกิดสิริมงคล

1.5 การสู่ขวัญหลวง เวลาพ่อแม่หรือผู้เฒ่าผู้แก่เกิดมีอาการเจ็บป่วยชาวบ้านจะรักษา ด้วยวิธีการ ต่าง ๆ แต่ถ้ายังไม่หาย ลูกหลานจะทำพิธีสู่ขวัญให้เป็นเวลา 3 คืน เชื่อว่า โรคภัยไข้เจ็บ หรืออาการป่วยจะหายได้ สิ่งของที่ใช้ในพิธีนี้ก็เหมือนสู่ขวัญธรรมดา แตกต่างตรงที่ต้องเพิ่มรูปเทียนให้ เท่ากับอายุของผู้ป่วย ให้สวดเวลากลางคืนประมาณ 3-4 พุ่

1.6 การสู่ขวัญนาคน เมื่อบุตรชายมีศรัทธา จะบวชเมื่อถึงวันบวชบิดา-มารดาจึงได้จัด พิธีสู่ขวัญให้บุตรชายเพื่อเป็นสิริมงคล

1.7 การสู่ขวัญนอาก่อนแต่งงาน (กินดอง) มักกระทำที่บ้านเจ้าบ่าวก่อนจะมีพิธี แต่งงาน พ่อแม่เจ้าบ่าวและญาติของเจ้าบ่าวนิยมสู่ขวัญให้กับลูกของตนก่อน แล้วจึงนำพาขวัญไป รวมกัน ที่บ้านเจ้าสาว พาขวัญก่อนพิธีแต่งงาน เรียกพาขวัญน้อย

1.8 การสู่ขวัญบ่าวสาวเวลาแต่งงาน ก่อนที่หนุ่มสาวจะอยู่กินร่วมกันเป็นสามีภรรยา จะต้องจัดให้มีพิธีแต่งงาน หรือชาวอีสานเรียกว่า “กินดอง” เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับคู่บ่าวสาว จึงต้องจัดให้มีการสู่ขวัญขึ้น ส่วนใหญ่มักกระทำที่บ้านเจ้าสาว

1.9 การสู่ขวัญคนป่วย คนเจ็บไข้นาน ๆ หรือชาวบ้านเรียกว่า “ป่วยปี” เชื่อว่ามีสาเหตุ มาจากขวัญออกจากร่างกาย จึงเกิดอาการเจ็บป่วย เมื่อหายป่วยแล้วแต่ร่างกายยังไม่แข็งแรง ถือว่า ขวัญหนีเนื้อหนีคิง (ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว) จึงจำเป็นต้องสู่ขวัญให้เพื่อเรียกขวัญให้มาอยู่กับร่าง จะทำให้คนป่วยแข็งแรง หายจากการเจ็บป่วย

1.10 การสู่ขวัญพา ถ้าผู้ใดเจ็บไข้ได้ป่วย กินไม่ได้นอนไม่หลับ และได้ทำการสู่ขวัญคนป่วยให้แล้ว แต่โรคภัยไข้เจ็บยังไม่หาย ก็จะมีการสู่ขวัญพาให้อีกครั้งหนึ่ง

2. การสู่ขวัญสัตว์ การสู่ขวัญสัตว์เป็นการระลึกถึงบุญคุณของสัตว์ ที่ช่วยมนุษย์ในการทำมาหากินรวมไปถึงการขอมาที่ได้คำว่า เขียนติ ในระหว่างการทำงาน ที่สำคัญ ได้แก่

2.1 การสู่ขวัญควายและวัว (วัว) ควายและวัวเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าแก่คนมากเพราะเป็นแรงงานหลักในการทำนา ทำไร่ ชาวบ้านถือว่าคนได้กินข้าวเพราะสัตว์เหล่านี้ ดังนั้นก่อนที่จะลงมือทำนา ครั้งแรกหรือเลิกทำนาแล้ว เจ้าของมักทำพิธีสู่ขวัญให้ เพื่อเป็นการรำลึกถึงบุญคุณ และขอมาที่ได้ คำว่า เขียนติระหว่างทำงานร่วมกัน พาชขวัญจัดให้มีน้ำอบ น้ำหอมและหญ้า

2.2 การสู่ขวัญม้อน (ตัวหมอน) ม้อนเป็นสัตว์ตัวอ่อนที่ชกโยออกจากรังไหม ชาวบ้านสามารถนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ม้อนเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าแก่คน เพราะไหมสามารถทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม เมื่อชาวบ้านลงมือเลี้ยงม้อน หรือหลังจากการชกโยม้อนเสร็จเป็นรังไหมแล้วจะจัดให้มีการสู่ขวัญขึ้น เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้เลี้ยงม้อนทำให้ผู้เลี้ยงขายเส้นไหมได้เงินทอง และเชื่อว่าการสู่ขวัญให้ม้อนจะส่งผลให้ม้อนมีหนังหนาดังเปลือกฟ้าว (เหมือนเปลือกมะพร้าว) พาชขวัญมีข้าวต้มและใบม้อน

3. การสู่ขวัญสิ่งของ การสู่ขวัญสิ่งของเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อถือว่า สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ มีประโยชน์ต่อชีวิตของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการสู่ขวัญให้กับสิ่งของเหล่านี้เพื่อเป็นการสำนึกใน บุญคุณ ชาวบ้านเชื่อว่าการสู่ขวัญสิ่งของจะทำให้ผู้เป็นเจ้าของมีความสุข มีลาภ เป็นสิริมงคลแก่เจ้าของต่อไป ซึ่งการสู่ขวัญสิ่งของแยกได้ดังนี้

3.1 การสู่ขวัญเฮือน คือ การนำเอาพิธีและขั้นตอนการสร้างบ้านเรือนมาพูดที่ในประชุม เพื่อให้คนที่มาในพิธีรู้จักสร้างบ้านให้เป็นสิริมงคล ถ้าบ้านเรือนทำไม่ถูกแบบก็จะนำแต่ความไม่เป็นมงคลมาให้

3.2 การสู่ขวัญเกวียน เกวียนเป็นพาหนะใช้สำหรับลากเข็น การสู่ขวัญเกวียนก็เพื่อให้เป็นสิริมงคลและมั่นคง และสอนให้เจ้าของรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์

3.3 การสู่วิชาข้าว มักทำกันในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ชาวบ้านเชื่อว่า “กินบ่บก จกบ่ลง” (กินเท่าไร ไม่รู้จักหมด) ชาวบ้านจะสู่วิชาข้าวก่อนทำพิธีเปิดเล่า (ยั้ง) ข้าวนำมากิน จะทำการสู่วิชาข้าว ก่อน เพื่อเป็นสิริมงคล จะทำให้สามารถผลิตข้าวในปีต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ ไม่เกิดภาวะอดอยาก

ปรีศนาธรรมที่มาจากพานบายศรี

บายศรี มีต้นกล้วยและเย็บด้วยใบตอง ทำเป็น 3 ชั้น มีข้าว สิ่งของที่สำคัญอื่นๆ อีก ประกอบด้วย ดอกบัว เทียนชัย น้ำมะพร้าวอ่อน แว่นเทียน 3 อัน เทียน 9 เล่ม ด้ายสายสิญจน์ บายศรี ในที่นี้ก็คือ สังคมที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันต้องยึดมั่นด้วยคุณธรรม 3 ประการ คือ บายศรี 3 ชั้น หมายถึง ประพฤติชอบด้วยกาย เรียกว่า กายสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียกว่า วาจาสุจริต ประพฤติชอบด้วยใจ เรียกว่า มโนสุจริต

ดอกบัว หมายถึง บัว 4 เหล่า แต่ในที่นี้หมายถึงบัวประเภทที่ 4 ที่พ้นจากผิวน้ำจะชูก้านและดอกพร้อมที่จะขยายกลีบบานเมื่อพระอาทิตย์ส่องแสง ในวันรุ่งขึ้น

เทียนชัย หมายถึง แสงสว่างทางปัญญา

น้ำมะพร้าวอ่อน หมายถึง น้ำใจบริสุทธิ์

แว่นเทียน 3 อัน หมายถึง ภาพทั้ง 3 ได้แก่ กายภาพ รูปภาพ และอรุณภาพ

เทียน 9 เล่ม หมายถึง ไฟ 3 กอง คือ ราคะ โทสะ โมหะ

ด้ายสายสิญจน์ หมายถึง ห่วงแห่งความผูกพัน

บายศรี จะเย็บด้วยใบตอง ทำเป็น 3 ชั้น มีข้าว สิ่งของที่สำคัญอื่นๆ อีกประกอบด้วย ดอกบัว เทียนชัย น้ำมะพร้าวอ่อน แว่นเทียน 3 อัน เทียน 9 เล่ม ด้ายสายสิญจน์ บายศรี ในที่นี้ก็คือ สังคมที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันต้องยึดมั่นด้วยคุณธรรม 3 ประการ คือ บายศรี 3 ชั้น หมายถึง

1. ประพฤติชอบด้วยกาย เรียกว่า กายสุจริต
2. ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียกว่า วาจาสุจริต
3. ประพฤติชอบด้วยใจ เรียกว่า มโนสุจริต

1. ประพฤติชอบทางกาย เรียกว่า กายสุจริต หมายถึง เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดินในกาม

1.1 เว้นจากการฆ่าสัตว์ ทรมาณสัตว์ และเบียดเบียนสัตว์ หมายถึง ตั้งใจไม่ทำความชั่วทางกาย เมื่อไม่ฆ่าสัตว์แล้ว ยังต้องช่วยเหลือชีวิตสัตว์ที่เจ็บป่วยให้พ้นจากความทุกข์ทรมาน เพื่อจะได้มีชีวิตที่ยืนยาวต่อไป ไม่ทรมาณสัตว์ให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ไม่เบียดเบียนสัตว์ให้ได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้บัญญัติศีลข้อที่ 1 เพื่อให้พุทธศาสนิกชน นำมารักษากาย วาจา เพื่อยับยั้งไม่ให้พากายไปประพฤติชั่ว กายจะได้สะอาดบริสุทธิ์ ที่เรียกว่า กายสุจริต

1.2 เว้นจากการลักทรัพย์ หมายถึงการตั้งใจไม่เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนแล้วยังต้องประพฤติดีโดยการให้ทาน นำทรัพย์สินสมบัติเงินทองของตนมาบริจาคแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูล ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนให้บรรเทา เบาบางความทุกข์ลง หรือบริจาคให้กับผู้ที่ควรให้ หรือนำไปสร้างสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เป็นต้น ที่เรียกว่า กายสุจริต

1.3 เว้นจากการประพฤติดินในกาม หมายถึง ตั้งใจไม่นำกายไปทำผิด ไม่เป็นขู้ขี้สุมกับสามีหรือภรรยาของผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ไม่นอกใจในสามีหรือภรรยาของตนเอง ไม่ยุยงส่งเสริมให้สามีหรือภรรยาผู้อื่นแตกแยกกัน ไม่บังคับขู่เข็ญ หรือเป็นธุระจัดหาหญิง เป็นนายหน้าในการค้าประเวณี นอกจากนั้นยังต้องส่งเสริมให้สามีภรรยา รักใคร่ปรองดอง อยู่ด้วยกันอย่างอบอุ่น และมีความสุข ที่เรียกว่า กายสุจริต

การประพฤติชอบทางกาย เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดินในกาม ทั้ง 3 ประการ เรียกว่า กายสุจริต

2. ประพฤติชอบทาง วาจา เรียกว่า วจีสัจจจริต หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

2.1 เว้นจากการพูดเท็จ หมายถึง ตั้งใจจะไม่พูดปดหลอกลวงเอาทรัพย์สินสมบัติเงินทองของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่พูดปดหลอกลวงเพื่อทำร้ายทำลายชีวิตผู้อื่น พูดแนะนำให้มีสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน พูดเชิญชวนให้ร่วมกันบริจาคทรัพย์เป็นทานให้แก่ผู้ที่ยากลำบาก หรือผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ที่เรียกว่า วจีสัจจจริต

2.2 เว้นจากการพูดส่อเสียด หมายถึง ไม่พูดเยาะเย้ย ถากถางเสียดสี เปรียบเปรยทำให้เสียชื่อเสียง หรือพูดยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นทะเลาะวิวาทกัน เกิดความแตกแยกขาดความสามัคคีในหมู่คณะ ควรใช้วาจาที่สุภาพอ่อนโยน ไม่ให้กระทบกระเทือนใจผู้ฟัง ให้เกียรติและช่วยกันรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ จะได้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ที่เรียกว่า วจีสัจจจริต

2.3 เว้นจากการพูดคำหยาบ หมายถึงการใช้วาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวาน พูดแต่เรื่องที่ดีมีประโยชน์ ไม่พูดดูถูกเหยียดหยามประณามให้เสียชื่อเสียง หรือหกลบดูหมิ่นผู้อื่น พูดแต่เรื่องที่เป็นสิริมงคล ไม่พูดเปรียบเทียบหรือให้ผู้อื่นรู้สึกเสียใจ ขุ่นเคือง โกรธแค้น อาฆาตพยาบาท ปองร้ายเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน ที่เรียกว่า วจีสัจจจริต

2.4 เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ หมายถึง ไม่พูดเรื่องไร้สาระ ไม่พูดพล่อย ๆ ไม่พูดเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ ต้องรู้จักกาลเทศะว่า เวลาใดควรพูดเรื่องใด ควรพูดในที่ใด ไม่พูดทำร้ายทำลายชื่อเสียงของผู้อื่นให้เสื่อมเสีย ไม่พูดยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นทะเลาะวิวาทกัน พูดแต่เรื่องที่ดีมีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ที่เรียกว่า วจีสัจจจริต

การประพฤติชอบทางวาจา เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ 4 ประการดังที่กล่าวมาแล้วนี้ เรียกว่า วจีสัจจจริต

3. ประพจน์ชอบทางใจ เรียกว่า มโนสุจริต หมายถึง ไม่คิดโลภ อยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่คิดอิจฉาริษยา ไม่คิดโกรธอาฆาตพยาบาท ปองร้ายผู้อื่น ไม่เห็นผิดจากครรลองคลองธรรม

3.1 ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น หมายถึง ผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจ คือจิตคิดถึงคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า สันโดษ คือความพอใจในสิ่งที่มี ที่ได้ ที่เป็น ไม่อยากได้ของผู้อื่น เพราะรู้ว่าความโลภ เป็นกิเลส เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ กลับคิดชำระกิเลสความโลภ โดยการแบ่งปันทรัพย์สินเงินทองที่มีให้แก่ผู้ที่ด้อยโอกาส หรือสร้างสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เพื่อให้พ้นจากความตระหนี่ ลุ่มหลงมัวเมาในทรัพย์สมบัติ ไม่หลงใน ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ไม่หลงใน รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ ที่เรียกว่า มโนสุจริต

3.2 ไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น หมายถึง ผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจ มีเมตตา คือความรัก มีกรุณา คือความสงสารผู้อื่น ให้อภัยในการทำผิดพลาด ไม่คิดอาฆาตพยาบาทปองร้าย ไม่คิดจองเวรผู้อื่น กลับคิดหาทางช่วยเหลือให้เขากลับตัวกลับใจ เป็นคนดีเท่าที่สามารถจะช่วยให้ เพื่อให้เขามีความสุขกายสุขใจ ที่เรียกว่า มโนสุจริต

3.3 ไม่เห็นผิดจากครรลองคลองธรรม หมายถึง ไม่ลังเลสงสัยในคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อเรื่องชาติก่อน ชาตินี้ ชาติหน้ามีจริง เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีกิเลสครอบงำจิต คือความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ จิตใจเศร้าหมองและเห็นว่า คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า สามารถชำระกิเลสให้หมดสิ้นจากจิตใจได้

การประพจน์ชอบทางใจ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น ไม่เห็นผิดจากครรลองคลองธรรม ทั้ง 3 ประการนี้ เรียกว่า มโนสุจริต

ดอกบัว หมายถึง บัว 4 เหล่า แต่ในที่นี้หมายถึงบัวประเภทที่ 4 ที่พ้นจากผิวน้ำจะชูก้านและดอกพร้อมที่จะขยายกลีบบานเมื่อพระอาทิตย์ส่องแสงในวันรุ่งขึ้นบุคคล 4 ประเภท หรือ 4 กลุ่ม แยกตามระดับในทางธรรม ดังนี้

1. บัวก้นบึง-คือ บุคคลที่เปรียบเสมือนบัวก้นบึง ยังคงเป็นเหง้า เป็นหัว จมอยู่ในโคลนตม รอคอยเวลาที่จะแตกเหง้า แตกหัว แตกหน่อเป็นต้นบัวอีกนานมาก และมีโอกาสที่จะเป็นอาหารแก่เต่า ปลา ยากที่จะเติบโตเป็นต้นบัวต่อไปได้

บัวก้นบึง-เปรียบเหมือนบุคคล ที่เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นผิด ไม่ถูกต้อง ขัดกับความเป็นจริงอย่างมาก คือ ไม่เชื่อว่าบาป-บุญมีจริง นรก-สวรรค์มีจริง เทพ-พรหม-ผี-ปีศาจ-สัตว์นรก-เปรต-อสุรกายมีจริง ไม่เชื่อว่ากฎแห่งกรรมมีจริงแต่กลับไปเชื่อว่าตายแล้วสูญ บาปกรรมไม่มี มีชีวิตก็แสวงหาแต่ความสุขจอมปลอมไปวันๆ สามารถทำความชั่วได้ง่ายๆ บุคคลเหล่านี้ยากแก่การกลับใจเป็นคนดี ยากแก่การสั่งสอนอบรมบ่มนิสัย จนมีผู้เรียกว่า "โมฆะบุรุษ" คือ เป็นบุรุษ(บุคคล)ที่เกิดมาสูญเปล่า ชีวิตไร้ค่า เสียชาติที่เกิดมาเป็นคน ไม่ได้มีโอกาสพัฒนาชีวิตจิตใจของตนเองให้สูงขึ้น หรือทำประโยชน์แก่ตน

ผู้อื่น หรือแก่โลกเลย เป็นชีวิตที่น่าสงสารมาก คนพวกนี้ แทบว่าไม่มีศีลธรรมอยู่ในจิตใจเลย เป็นอันตรายทั้งกับตนเองและผู้อื่นด้วย

2. บัวได้นำ-หมายถึง บุคคลที่ยังดี ค่อยยังชั่วกว่าประเภทบัวก้นบึงอยู่บ้าง จมอยู่ใต้น้ำ รอวันเวลาเติบโต โผล่ขึ้นมาเหนือน้ำในโอกาสต่อไป พวกนี้ยังพอมีสื่ออยู่บ้าง เป็นบางข้อ ดีบ้างชั่วบ้างปะปนสลับกันไป ถ้าพวกนี้มีโอกาสพบครูบาอาจารย์ หรือกัลยาณมิตรที่ดี แนะนำให้คำปรึกษา เขาก็มีโอกาสพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ต่อไป

3. บัวปริ่มน้ำ-หมายถึง บุคคลที่มีศีลธรรมประจำใจพอสมควรแล้ว ศีล 5 อาจจะครบบ้างไม่ครบบ้าง มีโอกาสทำบุญทำทาน กุศลต่างๆบ่อยๆ แต่อาจจะยังไม่ได้ลงมือปฏิบัติธรรม สมาธิภาวนา พวกนี้ถ้าได้พบผู้แนะนำที่ดี เขาก็สามารถพัฒนาจิตใจขึ้นไปเป็นกัลยาณชน-ผู้เจริญแล้วได้ไม่ยากเลย

4. บัวพ้นน้ำ-หมายถึง บุคคลที่มีศีลธรรมประจำใจครบถ้วนสมบูรณ์ อย่างน้อยก็มีศีล 5 ครบทุกข้อ มีความบริสุทธิ์ในจิตใจพอสมควร ปฏิบัติทั้งทาน-ศีล-ภาวนา หรือ ศีล-สมาธิ-ปัญญาครบถ้วนในองค์ 3 มีโอกาสบรรลุธรรม ถึงมรรค-ผล-นิพพานได้ไม่ยาก ถ้ามีความเพียรพยายามปฏิบัติต่อเนื่องสม่ำเสมอไม่ทอดทิ้ง

คนประเภท 2 คบได้แต่ต้องระวังตัวพอสมควร ประเภท 3-4 คบหาสมาคมได้ค่อนข้างสนิทใจ เพราะไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร เพราะพื้นฐานจิตใจดี มีศีลธรรมประจำใจ

เทียนชัย หมายถึง แสงสว่างทางปัญญา

น้ำมะพร้าวอ่อน หมายถึง น้ำใจบริสุทธิ์

แว่นเทียน 3 อัน หมายถึง ภาทั้ง 3 ได้แก่ กายภพ รูปภพ และอรุภพ

เทียน 9 เล่ม หมายถึง ไฟ 3 กอง คือ

ไฟ คือ รากะ ไฟโทสะ และไฟโมหะ พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 17 ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อติวุตตะก-สูตรนินาต คือรากะ ย่อมเผาผลาญผู้กำหนดแล้วหมกมุ่นแล้วในกาม (พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 17 ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อติวุตตะก-สูตรนินาต)

ทั้งหลาย ส่วนไฟคือโทสะ ย่อมเผาผลาญผู้พยาบาทมีปรกติฆ่าสัตว์ ส่วนไฟคือโมหะ ย่อมเผาผลาญผู้หลงใหลในอริยธรรม ไฟ 3 กองนี้ย่อมตามเผาผลาญสัตว์ผู้ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นไฟ ผู้ยินดีในกายตน ทั้งในภพนี้และภพหน้าสัตว์เหล่านั้นย่อมพอกพูนนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอสุรกายและปิตติวิสัย เป็นผู้ไม่พ้นไปจากเครื่องผูกแห่งมาร ส่วนสัตว์เหล่าใดประกอบความเพียรในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งกลางคืนกลางวัน สัตว์เหล่านั้นผู้มีความสำคัญอารมณ์ว่าไม่งามอยู่เป็นนิจ ย่อมดับไฟ คือ รากะได้ ส่วนสัตว์ทั้งหลายผู้สูงสุดในนรก ย่อมดับไฟคือโทสะได้ด้วยเมตตาและดับไฟ คือ โมหะได้ด้วยปัญญาอันเป็นเครื่องให้ถึงความชำรุดกิเลส สัตว์เหล่านั้นมีปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน ดับไฟมีไฟคือรากะเป็นต้นได้ ย่อมปรินิพพานโดยไม่มีส่วนเหลือ ล่วง

ทุกซ์ได้ไม่มีส่วนเหลือ บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นอริยสัจผู้ถึงที่สุดแห่งเวทฐ์แล้วโดยชอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องรู้ยิ่ง ซึ่งความสิ้นไปแห่งชาติ ย่อมไม่มาสู่ภพใหม่ ฯ

ด้ายสายสิญจน์ หมายถึง ห่วงแห่งความผูกพัน หมายถึง การเกาะเกี่ยวกันทางใจด้วยความรักหรือความโกรธเกลียด หรือความหลง ทำให้ปล่อยวางหรือลืมเรื่องนั้นเสียไม่ได้ สิ่งนั้นก็จะเกาะติดอยู่ในใจติดตามตัวไปทุกแห่งทุกหน ทำให้หาความผาสุก ความเป็นอิสระไม่ได้ เหมือนขาที่ถูกคล้องไว้ด้วยโซ่ตรวน ย่อมจะหนักและเดินลำบาก การมีความผูกพันกับสิ่งใด คนใด เรื่องใด ก็ไม่ต่างกับการมีโซ่ตรวนล่ามขาอยู่นั่น การผูกพันกันด้วยความรัก ใจว่าจะทำให้เกิดความสุขเสมอไป เมื่อมีความรักก็ย่อมมีความห่วงใยเป็นธรรมดา อยากให้คนที่ตนรักเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่เป็นเช่นนั้นอย่างนี้ แต่ความอยากของคนเราใจว่าจะได้ดังที่อยากเสมอไปก็หาไม่ บางครั้งก็ไม่สมอยาก พระพุทธองค์จึงได้ทรงตรัสสอนว่า "ยัมปิฉัง นะ ละภะติ ตัมปิ ทุกขัง แปลว่า บรรดาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น นั่นก็เป็นทุกข์" ผูกพันด้วยความโกรธ ความเกลียด โดยไม่ละ ไม่วาง ยังผูกใจเจ็บแค้นกันอยู่ตลอดเวลา ก็เหมือน เอาโซ่ตรวนล่ามกันไว้เช่นกัน การที่จะอธิษฐานจิตว่า "เกิดชาติใดขออย่าให้ได้พบได้เจอคนอย่างนี้อีกเลย" ก็คงเป็นเรื่องยาก เพราะใจเราผูกพันกับเขาด้วยความโกรธ ความเกลียด ความชิงชังอยู่ตลอดเวลา ไม่เคยแกะโซ่ตรวนที่ล่ามติดกับเขาไว้ แล้วจะพ้นจากคนที่เราไม่ชอบได้อย่างไร トラบใดที่ยังไม่แกะโซ่ตรวนออกก็ต้องตามผจญกรรมกันไปทุกภพทุกชาติ ไม่ว่าจะทำอธิษฐานอย่างไร ถ้าไม่ชอบใคร ไม่อยากเจอใคร ต้องทำใจไม่ให้นึกถึงคนนั้น เรื่องเกี่ยวกับคนนั้น หรือถ้านึกถึงก็ให้น้อยที่สุด ยิ่งอธิษฐานหรือให้อภัยกันเสีย ก็จะมีโอกาสหนีพ้นจากกัน เปรียบเหมือนแกะโซ่ตรวนออกแล้ว ก็ย่อมเป็นอิสระ ไม่ต้องไปเผชิญเวรผจญกรรมกันอีกทุกภพทุกชาติ ยิ่งทำดี มีเมตตากรุณากับผู้ที่เราไม่ชอบ ผลแห่งกรรมดีที่เรากระทำยิ่งสูงกว่าคนที่เราไม่ชอบเท่าใด ภพ ภูมิก็จะต่างกันเท่านั้น ยิ่งเกลียด ยิ่งไม่อยากเห็นหน้ากัน ก็อย่าฝงใจอยู่ทุกวัน ยิ่งจะดึงเขาเข้ามาหาเรามากขึ้นเท่านั้น จึงต้องตามผจญกันไปทุกชาติ อยากให้พ้นจากใคร ก็จงให้อภัยทาน จะได้หมดเวรหมดกรรมกัน

การผูกพันด้วยความหลง เป็นเรื่องหนักกว่าเพื่อน เพราะผู้ที่มีความหลงก็คือ เห็นสิ่งที่ผิดเป็นถูก เห็นสิ่งที่ไม่งามเป็นสิ่งที่งาม ฯลฯ ที่โบราณเรียกว่า "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว" คือเห็นสิ่งที่เป็นอันตราย (กงจักรเป็นอาวุธที่อันตราย) ว่าเป็นของที่น่ารัก น่าบูชา แม้ใครจะบอก ใครจะเตือน ก็ไม่สามารถจะเอาชนะความงมงายหรือความหลงได้ ผู้ที่มีความผูกพันด้วยความหลง จึงจัดเป็นผู้ที่น่าสงสารที่สุด จะอยู่ในสภาพที่เรียกว่า "มดไต่ขอบกระดิ่ง" หาทางออกไม่ได้ ก็วนเวียนอยู่อย่างนั้นไม่รู้จบชีวิตที่มีความผูกพันกับสิ่งใดมากเกินไป ไม่เคยให้ความสุขแก่ผู้ใดเลย รักมากก็ห่วงมาก กลุ้มมากเกลียดมากก็ร้อนใจมาก จะเห็นว่าล้วนเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ทั้งสิ้นการเดินทางสายกลาง อย่าไปผูกพันยึดติดกับสิ่งใด และรู้จักปล่อยวาง จะเป็นหนทางดับทุกข์ได้ ยกตัวอย่างง่าย ๆ ถ้าเราเลี้ยงสุนัข เรารักเขามาก ผูกพันกับเขาเหลือเกิน แต่อายุขัยของสุนัขน้อยกว่าคนมาก จึงมักตายก่อน เจ้าของผู้มีความผูกพันกับสุนัขตัวนั้น ก็จะเศร้าสร้อยไปพักหนึ่งทีเดียว ความรักความปรานีเราจะให้แก่ใครก็ได้ และเป็นสิ่งที่ควร

ให้ แต่การผูกพัน การยึดติดนั้นเป็นเรื่องอันตราย เป็นเหตุแห่งทุกข์ ไม่อยากมีทุกข์ ก็อย่ายึดติด หรือผูกพันกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด รู้จักปล่อยวาง รู้จักหาอิสรภาพให้แก่ตนเอง จะเป็นสุขในที่สุด

สรุป

การสู่ขวัญ เป็นประเพณีอยู่ในทุกขั้นตอนชีวิตของคนทุกพื้นที่ เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดที่ทำให้คนในครอบครัวตื่นตกใจเสียขวัญ ก็จะทำพิธีสู่ขวัญ รวมถึงเมื่อเด็กเกิดใหม่ มีงานแต่งงาน มีการบวช มีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน หรือเมื่อมีอาคันตุกะมาเยือน หรือเมื่อมีสมาชิกในครอบครัวจะเดินทางไปต่างประเทศก็จะมีพิธีสู่ขวัญเช่นกัน โดยจะมีหมอสวดท่องคาถาเรียกขวัญกลับคืนมา หรือสร้างความเป็นสิริมงคลให้เกิดขวัญเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต โดยมีการผูกเชือกด้ายสีขาวที่ข้อมือผู้สู่ขวัญหรือผูกให้กันและกัน แสดงออกถึงสายใยแห่งความผูกพันและเอื้ออาทรต่อกันอย่างยิ่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างการสู่ขวัญ คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญของชุมชนประกอบด้วย 1) คุณค่าในตัวพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ หมายถึง คุณค่าในองค์ประกอบของพิธีกรรม อันได้แก่ ผู้นำพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรม บทสู่ขวัญ วัสดุสิ่งของหรือเครื่องสังเวท เวลาและสถานที่ ในฐานะเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายแห่งความดีงาม 2) คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อบุคคล ได้แก่ สมาธิ ความสบายใจ ความกตัญญูทศเวท ความอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะ และความมีน้ำใจงาม 3) คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ประกอบด้วย คุณค่าในฐานะเป็นกระเจงกาสะท่อนวัฒนธรรมทางภาษา และให้ความบันเทิงแก่ชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ควบคุมรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม และคุณค่าในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน

การสร้างคุณค่าของพิธีกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเอง และความผูกพันกับการเชื่อมโยงกับภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ ความภูมิใจและความมีเกียรติภูมิ จะส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อตนเองในเชิงบวก และเมื่อชุมชนเกิดความคุ้นเคยกับแบบแผนทางสังคมของชุมชน ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น การยอมรับ การปรับตัวต่อพฤติกรรมภายในชุมชนได้ เกิดความรู้สึกพึงพอใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมาก

References

- คณาจารย์ภาคสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. (2541). สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระราชสารธรรมมุนี (กัณหา ปภสสรเถระ). (2536). อานิสงส์แผนใหม่. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด คลังนาโนวิทยา.

- พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). (2536). หลวงพ่อตอบปัญหาหมวด1 ทาน – บุญ.ปทุมธานี กองวิชาการ สำนักพัฒนาบุคลากร วัดพระธรรมกาย.
- พระยาอนูมานราชชน. (2514). วัฒนธรรมและธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของไทย. กรุงเทพมหานคร คลังวิทยา.
- มณี พะยอมยงค์. (2530). ความเชื่อของคนไทย ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน. 2546 (2542) กรุงเทพฯ:นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.
- Shorter Oxford English dictionary (5 th ed.). (2002). New York: Oxford University Press. บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539).จาริกบุญ-จาริกธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- ยศ สันตสมบัติ : (2542). ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. ครั้งที่พิมพ์. พิมพ์ครั้งแรก. พิมพ์ลักษณ์. เชียงใหม่.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง: (2540). ภูมิปัญญากับการจัดการความรู้. ครั้งที่พิมพ์: พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์ไทย วัฒนาพานิช กรุงเทพมหานคร. หน้า 124.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543). มิติทางสังคมของเงื่อนไขและปัญหาในการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทย” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ธรรมภิบาล การมีส่วนร่วมของประชา และกระบวนการทางสิ่งแวดล้อม จัดโดย สถาบันนโยบายสังคมและเศรษฐกิจ (ISEF) และ RFF และพิมพ์ในหนังสือชื่อเดียวกัน กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร.